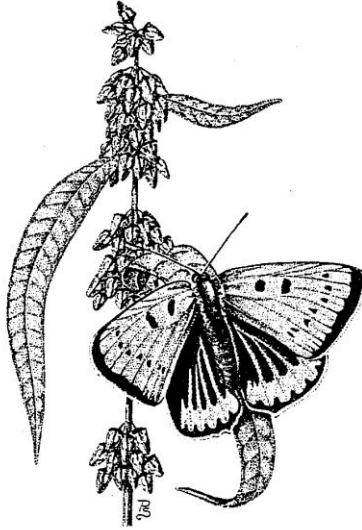

28^e jaargang
maart 2024

Flinterwille

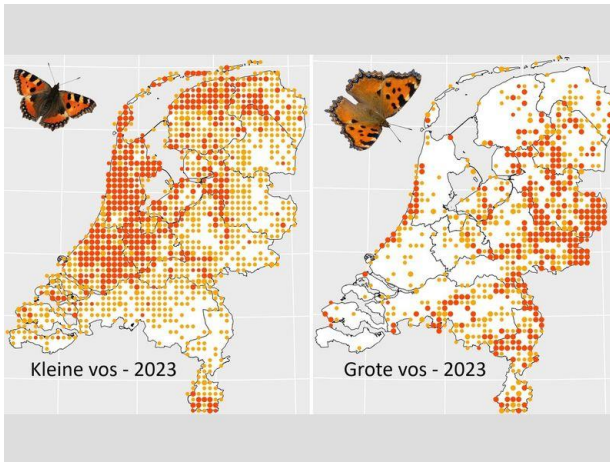
Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Dankzij een uitzonderlijk zacht voorjaar heeft iedereen waarschijnlijk alweer kunnen genieten van rondfladderende citroenvlinders en er zijn ook al gehakkelde aurelia's

en zelfs grote vossen gezien. Opmerkelijk: er worden dit voorjaar meer grote vossen dan kleine vossen gezien in Nederland!

De kleine vos doet het slecht de laatste jaren, terwijl de grote vos steeds meer wordt gezien. De kaartjes hiernaast zijn afkomstig van de website van de Vlinderstichting.

Maar hoe gaat het eigenlijk met de vlinders in ons land? Om die vraag te beantwoorden hebben we **Kars Veling** van de **Vlinderstichting in Wageningen** uitgenodigd voor onze voorjaarsbijeenkomst op donderdag 18 april 2024.

Via het meetnet van de Vlinderstichting heeft Kars een goed overzicht van de soorten die het goed doen en de soorten die helaas een dalende tendens laten zien. Kars zal ons hierover in zijn lezing alles vertellen. Bovendien zal Kars uitgebreid aandacht geven aan vlinders in onze tuinen. Vaak zijn de tuinen een oase voor vlinders in een verder kale cultuursteppe. En dan is zo'n tuin als kroeg om nectar te drinken, maar ook met planten die als voedsel voor de rupsen dienen, erg waardevol.

Het belooft een interessante avond te worden.

In deze Flinterwille natuurlijk weer het programma voor de excursies in het komende seizoen. We hopen weer veel leden te ontmoeten bij onze excursies naar het Compagnonsveld, het Drents-Friesche Wold, het Katlijker Schar, het Oosterschar, het Noorderleech en de Workumerwaard. Details vinden jullie op pagina 10 t/m 14. Ook staat nog de nationale Nachtvlinder Nacht en een rupsen- en bladmijnen-excursie op het programma.

En verder staan in deze Flinterwille weer interessante artikelen over dagvlinders en macro- en micronachtvlinders.

Maar voor we op stap gaan met de excursies, hoop ik jullie te ontmoeten op onze voorjaarsbijeenkomst op 18 april in de Fûgelhelling.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging voorjaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag najaarsbijeenkomst 2023.	Gerard Bergsma	4
Determinatiedag 13 januari 2024	Siep Sinnema	10
Zaterdag 18 mei 2024: Compagnonsveld en Compagnonsbossen	Gerrit Tuinstra	10
Zaterdag 22 juni 2024: excursie in het Drents-Friese Wold	Gerard Bergsma	11
Nationale Nachtvlinder Nacht: vrijdag 5, 6 en 7 juli 2024	Siep Sinnema	11
Zaterdag 13 juli 2024: Excursie Katlijker Schar	Gerrit Tuinstra	12
Zaterdag 3 augustus 2024: Oosterschar`	Gerrit Tuinstra	13
Rupsen- en bladmijnenexcursie	Siep Sinnema	14
Hans Bijl ontving de Frater Willibrordus Prijs.	Reinie Piersma	14
Dag- en Nachtvlinders in het Bosk fan Pylkwier in 2022 & 2023	Jaap Schelvis	15
Binnen of buiten de val?	Freek Nijland	21
Drie interessante micro's gevangen in 2023	Andy Saunders	23
De tropische nachtvlinder <i>Hippurarcia judith</i>	Judith Bouma-Litjens	24
Vlinderpostzegels	Judith Bouma-Litjens	26
Onderzoek naar de kleurvorming van vlindervleugels	Gerard Bergsma	26
Mutaties ledenlijst		28
Belangrijke data		29

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 18 april 2024** in het pand van de **Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

Het programma van deze avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag najaarsbijeenkomst van 30 november 2023.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden, waaronder enkele korte vlinderfilmpjes (Martin Manson).
5. Pauze.
6. **Vlinders in je tuin en daarbuiten**
Presentatie: Kars Veling van de Vlinderstichting
Hoe gaat het met de vlinders in ons land? Die vraag is niet heel eenvoudig te beantwoorden. Over het geheel genomen zien we jaar in jaar uit minder dagvlinders in de tellingen van ons meetnet. Maar er zijn ook soorten die het juist prima doen. Over de plussen en minnen zal Kars u meer vertellen tijdens deze lezing. En ook, op speciaal verzoek, hoe je zelf kunt zorgen voor meer vlinders in je tuin. Dan is de tuin als kroeg belangrijk, maar je tuin als thuis voor vlinders is nog veel waardevoller.
7. Rondvraag
8. Sluiting.

Attentiepunten:

Als u foto's (bijv. op een USB-stick) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden. Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland en de landelijke database NOCTUA te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - Secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 30 november 2023 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 19 leden. Afmelding wegens verhindering waren er van Andy Saunders, Ep van Hijum, John Boosman, Reinie Piersma, Hans Bijl, Anja Kerkhof, Judith Bouma, Wiebe Poppe, Francisca Jagersma.

1. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom. Er zijn veel afzeggingen in verband met ziekte of vanwege de winterse omstandigheden. Helaas zijn onze leden Henk Post en Wim Knopperts overleden.

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst van 13 april 2023.
Er zijn geen opmerkingen over het verslag.

3. Mededelingen en ingekomen stukken.

Algemene mededelingen: er zijn geen mededelingen van algemene aard.

Ingekomen stukken:

Nieuwsbrief nr. 77 van het Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden (EIS - Naturalis, Leiden).

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Luut de Zee had het afgelopen jaar een aantal trekvlinders, zoals de Satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*). Ook de Buxusmot (*Cydalima perspectalis*) was volop aanwezig. Johan Meijer geeft aan, dat er het gehele jaar door maar weinig dagvlinders te zien waren. Geen Kleine vos. Wél Kleine vuurvlinder, Atalanta, Dagpauwoog, Citroenvlinder en Koevinkje plus de gewone Witjessoorten. Siep Sinnema heeft een mailtje van John Boosman ontvangen over de jaarlijkse monitoring van dagvlinders in zijn tuin. Uit de grafiek van John blijkt een gestage afname van aantallen dagvlinders. Saskia & Hessel Hoornveld melden de waarnemingen van 3 Grote vossen. De eerste op 21 april in het gebied van De Kiekenberg (foeragerend op wilgenkatjes), de tweede op 30 april in het bos bij Nieuwehorne, de derde (een vers exemplaar) vloog op 16 juli naar binnen in hun huis. Verder 4 Landkaartjes thuis op 13+18+29 juli en op 5 augustus. Op 29 juli een Kleine parelmoervlinder op een vlinderstruik in hun tuin. Ook in hun tuin 7 Kleine vossen op respectievelijk 10 juli (3 ex.), 29 juli (1 ex.), 11 augustus (2 ex.) en 15 augustus (1 ex.). Maandag 10 juli was de beste vlinderdag in hun tuin met totaal 67 dagvlinders verdeeld over 15 soorten. Op 25 september noteerden ze nog 20 Dagpauwogen. Distelvlinders en Argusvlinders werden door Saskia en Hessel niet gezien, ook niet op Terschelling. Abel Jagersma vertelt over de vlinderinventarisatie op het terrein van de golfbaan Gaasterland bij Oudemirdum. Een medewerker van de Golfbaan had eitjes van de Koninginnenpage op Venkel (*Foeniculum vulgare*). Tijdens de inventarisatie trof Abel maar weinig dagvlinders aan. Ook geen Argusvlinders. Wél veel trekvlinders,

en ook zag hij voor het eerst de vrij zeldzame Zesstreepuil (*Xestia sexstrigata*). Abel noteerde dit jaar een totaal van 67 soorten nachtvlinders. Joop Prijs haalt een programma aan van HUMAN, waarin een fotografe planten ophaalt bij een kweker en dat na onderzoek van deze planten blijkt dat er vanwege het daarin voorkomende gif geen insecten op worden gevonden. Ada van Binsbergen kweekte rupsen van het Groot koolwitje op bloemkoolbladeren. Ze gingen allemaal dood. Vervolgens deed ze een kweek met eitjes op bladeren van de Oost-Indische kers (*Tropaeolum majus*) en dat ging wél goed. Jannie & Siep Sinnema hadden bezoek van een Koninginnenpage in de tuin, die een vijftal eitjes op Dille (*Anethum graveolens*) had afgezet. Tijdens de kweek is één exemplaar te vroeg uitgekomen; de rest moet na de winter uitkomen. Het jaarlijkse monitoringonderzoek naar de Aardbeivlinder in het Wijnjeterperschar leverde in 2022 in totaal 156 exemplaren van dit zeldzame dagvlindertje op. Afgelopen jaar werden tijdens 9 bezoeken aan het gebied slechts 52 Aardbeivlinders aangetroffen, waarvan maximaal 15 exemplaren op één dag. Dat is zeer bedroevend nieuws. Staatsbosbeheer had het gebied niet gemaaid, omdat het te nat was. Daardoor was het gras te hoog en dat is funest voor deze dagvlindersoort, die dan moeite heeft met het vinden van waard- en nectarplanten en met de afzet van eitjes op jonge planten in lage vegetatie (die er dan niet is). Jannie & Siep vrezen dat dit het begin van het einde is voor de kleine en dus kwetsbare populatie Aardbeivlinders op het Wijnjeterperschar. Gerard Bergsma had vandaag een verse Hopsnuituil (*Hypena rostralis*) in zijn huis. Vermoedelijk een beginnende overwintenaar.

5. Presentatie over dag- en nachtvlinders (Martin Manson).

Martin heeft voor zichzelf de ideale combinatie van hobby's gevonden, namelijk tuinieren, fotograferen en vlinders. Hij woont samen met Helga aan de rand van de Duurswouderheide. Afgelopen jaar zag hij 29 soorten dagvlinders, waarvan de meeste in zijn tuin. Hieronder een drietal exemplaren van de Grote vos en zelfs een Kleine parelmoervlinder! Ook bijzondere soorten, zoals het Groentje, het Heideblauwtje en het Icarusblauwtje kwamen langs. Martin noteerde de vangst van 280 soorten nachtvlinders op zijn erf in 2023, waarvan 108 soorten met de LED-emmer. Het totaal aantal door hem waargenomen nachtvlindersoorten is hiermee op 370 gekomen. Bijzondere nachtvlinders in 2023 waren de Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*), de Glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*), de Sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*), de Sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*), de Grijsbandspinner (*Trichiura crataegi*), het Bosbesbruintje (*Macaria brunneata*), het Klein visstaartje (*Nola cucullatella*), de Zesstreepuil (*Xestia sexstrigata*), de Zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*), de Diana-uil (*Griposia aprilina*), de Veenheide-uil (*Acrionicta menyanthidis*), de Wollegras-uil (*Celaena haworthii*), de Schijn-nonvlinder (*Panthea coenobita*), het Moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*). Martin vertoont vervolgens een aantal prachtige vlinderfoto's van eigen hand. Hij heeft ook nog enkele vlinderfilmpjes gemaakt, maar die komen in een volgende bijeenkomst van de Vlinderwerkgroep aan de orde. Op de laatste pagina van zijn

presentatie staan een zestal vlinderbonbons afgebeeld, die door Helga Manson op ambachtelijke wijze zijn gemaakt. Het is een hobby van haar. Tijdens de pauze mogen wij van de fysieke exemplaren genieten.

De bonbons heten van links naar rechts: *Anthocharis cardamines Coffea*, *Pyronia tithonus Corylus avellana*, *Plebejus argus Cocos nucifera*, *Callophrys rubi Pistacia vera*, *Gonepteryx rhamni Citrus limon*, *Lythria cruentaria Theobroma cacao deruby*. En zo exotisch smaakten ze ook!!!

6. Pauze.

7. Presentatie over de recente expeditie naar Papua (Siep Sinnema).

Siep & Jannie, Piet Zumkehr en Rob de Vos (Naturalis) hebben van 7 september tot 8 oktober 2023 deelgenomen aan een expeditie naar Papua. De expeditiegroep bestond uit 19 wetenschappers uit 7 landen. Op 10 september arriveerden zij in Jayapura de hoofdstad van Papua, het vroegere Hollandia. Het hoofddoel was om entomologisch onderzoek te verrichten op het grote eiland Yapen ten noorden van het vasteland van Papua en ten zuiden van het bekendere eiland Biak. Van 12 tot 18 september begonnen de voorbereidingen voor de expeditie naar Yapen. Ook werden tussendoor gastcolleges gegeven aan de plaatselijke universiteit van Jayapura en werden uitstapjes gemaakt naar het nabijgelegen Cyclops gebergte en naar de districten Genyem en Keerom om veldwerk te verrichten. Op 19 september vertrok het gezelschap per vliegtuig naar Yapen Island voor een 11 dagen durende expeditie. Dit eiland was nog nauwelijks op insecten onderzocht door wetenschappers. Er volgde op diverse locaties op het eiland onderzoek naar dag- en nachtvlinders, rupsen, krekels en sprinkhanen (Orthoptera), muskieten en (fruit)vliegen (Diptera), wandelende takken (Phasmatodea) en kevers (Coleoptera). Er was veel interesse van de eilandbewoners voor het onderzoek en men verleende aan alle kanten medewerking en hulp waar dat nodig was. Siep vertoont tijdens zijn presentatie vele beelden van de omstandigheden en uiteraard van prachtige dag- en nachtvlinders. Het voorlopige resultaat voor **nachtvlinders** van Yapen: 117 reeds bekende soorten voordat de expeditie begon en na het onderzoek een voorlopig totaal van 481 soorten. Dat betekent 364 nieuwe soorten voor Yapen die via foto's konden worden gedetermineerd. Een toename van zo'n 300%. Ongetwijfeld zullen er vanuit het verzamelde materiaal nog nieuwe soorten bij komen. Siep laat ook een aantal nachtvlinders zien, die zeker nieuw zijn voor de wetenschap en die de komende tijd beschreven moeten worden en van een naam moeten worden voorzien. Op 30 september was de terugvlucht naar Jayapura. Gedurende 2 dagen werd het collectiemateriaal op de UNCEN Biologische Faculteit te Waena verwerkt en geregistreerd. Van 3 tot en met 5 oktober werd een bezoek gebracht aan het woud

bij Nimbokrang waar 4 soorten paradijsvogels voorkomen. Dit zijn de King Bird of Paradise, de Pale-sicklebill, de Twelve-wired paradijsvogel en de Lesser Bird of Paradise. Ook werden daar exemplaren van de Witte kaketoë gezien. Op 6 oktober vond het afscheid in Jayapura plaats en 7 oktober was het tijd voor de terugvlucht naar Nederland. Siep laat aan het eind van zijn presentatie weer een veelvoud aan mooi gekleurde nachtvlinders zien, die hij tijdens de expeditie heeft gefotografeerd. Er is een zeer informatieve website van de insecten van Papua beschikbaar: <https://www.papua-insects.nl>

8. Presentatie over interessante waarnemingen in 2023 (Gerrit Tuinstra).

Ten westen van de Schaopedobbe bij Elsloo heeft Landschapsbeheer Friesland een inventarisatieproject in het kader van landschapsherstel. Tijdens de monitoring van het gebied met akkers en kruidenvelden zag Gerrit tot zijn verrassing enkele Bruine vuurvlinders en zelfs een Kleine parelmoervlinder. Dan een aantal mededelingen over waarnemingen van **macronachtvlinders** in **2023**, ondersteund met beelden. Te beginnen met de Gele kustspanner (*Aspitates ochrearia*) waarvan Gerrit op 28 augustus circa 30 exemplaren langs de Afsluitdijk aantrof. De Variabele worteluil (*Euxoa cursoria*) > meerdere exemplaren op 3 september op het Aekingerzand bij Appelscha. In 2023 was de Windepilstaart (*Agrius convolvuli*) opmerkelijk genoeg een veel voorkomende verschijning. Van 2002 tot en met 2022 had Gerrit in totaal 14 exemplaren van deze grote pijlstaartvlinder op licht, maar 2023 leverde maar liefst 22 exemplaren op, waarvan de eerste op 28 juni en de laatste op 23 oktober. Soms zelfs meerdere Windepilstaarten per lichtavond. Op 11 juni zag Gerrit 2 exemplaren van de Dennenbandspanner (*Pungeleria capreolaria*) bij Lauwersoog. Een nieuwe soort voor dit gebied! Het is een zeldzame en zuidelijke nachtvlinder, die vanaf 1978 in ons land voorkomt; wordt de laatste jaren steeds vaker waargenomen, mogelijk als gevolg van de warmere winters. Vrijwel alle waarnemingen komen uit het oosten van het land en is nu dan ook in het noorden aangekomen. Eindelijk ook een Essenspanner (*Ennomos fuscantaria*) als nieuwe soort voor Lauwersoog (zeedijk). Ook de Getekende rozenspanner (*Anticlea derivata*) is nieuw voor Lauwersoog (1 exemplaar op 7 mei en 4 exemplaren op 3 juni). De zeldzame Donkere ogentroostspanner (*Perizoma bifaciata*) waarvan op 21 augustus 9 exemplaren op de zeedijk bij Lauwersoog door Gerrit werden gezien en eerder ook al in 2011 en 2020. Op 28 september een Gepluimde snuituil (*Pechipogo plumigeralis*) in Appelscha en op 30 september een exemplaar op de zeedijk bij Lauwersoog (nieuwe soort). Deze vlinder is momenteel sterk in opmars in Nederland en komt steeds verder noord- en oostwaarts voor. De zeldzame en ernstig bedreigde Wikke-uil (*Lygephila pastinum*) > op 8 juli 2 exemplaren en op 10 september (tweede partiële generatie) bij Lauwersoog. Ook in 2022 had Gerrit deze soort daar al gezien. Het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*) is nu wel een vaste verschijning in het Lauwersmeergebied geworden. In 2018 > 1 exemplaar, in 2019 > 4 exemplaren, in 2020 > 13 exemplaren, in 2021 > 22 exemplaren, in 2022 > 23 exemplaren en in 2023 in totaal 36 exemplaren, waarvan 12 in de avond van 1

september. De vrij zeldzame Katoendaguil (*Helicoverpa armigera*) was van 21 augustus tot en met 23 oktober een top(trekvlinder) in Lauwersmeer, vooral op de zeedijk. In totaal 116 exemplaren werden er waargenomen. Ook een trekvlinder is de Kadeni-stofuil (*Caradrina kadenii*). Op 11 september in Drachten en op 28 september in Appelscha (beide locaties 1 exemplaar). Op 25 september zelfs 8 exemplaren op de zeedijk bij Lauwersoog. Wederom een nieuwe soort voor dit gebied. Dan tot grote verrassing een exemplaar van de Vale stofuil (*Athetis hospes*) op 25 augustus te Lauwersoog op het laken van Anneke van der Veen. Deze uiterst zeldzame vlindersoort is voor het eerst waargenomen in 2007 in westelijk Zeeuws-Vlaanderen en wordt sindsdien af en toe in Zeeland gezien. Volgens een melding van Andy Saunders was dezelfde soort een dag eerder op 24 augustus in Norfolk, Engeland gezien. Van de Zeeuwse grasworteluil (*Apamea oblonga*), een zeldzame en ernstig bedreigde soort werden op 22 augustus te Lauwersoog maar liefst 7 exemplaren gezien. Verder de prachtige Gevlamde uil (*Actinotia polyodon*) die Gerrit op 21 augustus op de zeedijk bij Lauwersoog op het laken kreeg en eerder al op 2 augustus 2022 zag. De Zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*), een trekvlinder, was in 2023 een soort invasiegast. Hij werd overal in Nederland op de lakens gezien. Gerrit zag in totaal 114 exemplaren op de zeedijk bij Lauwersoog, waarvan 45 stuks op 17 september. Ook de Witte-l-uil (*Mythimna l-album*) deed het met 139 exemplaren erg goed. De vrij zeldzame en bedreigde Helmgrasuil (*Mythimna litoralis*) verscheen op 25 september op het laken (zeedijk Lauwersoog). Het is een soort die vrijwel uitsluitend voorkomt in de duinen van het vasteland en op de Waddeneilanden. Het Vaal kokerbeertje (*Eilema caniola*) verscheen op 10 september in Lauwersoog (nieuwe soort voor dit gebied) en 2 exemplaren op 11 september in Drachten. Deze soort is voor het eerst waargenomen in 2014 in Zeeland en rukt gestadig op in Nederland. Andy Saunders had deze soort al eerder (in zijn lichtval), namelijk op 3 september 2022. Genitaalonderzoek is eigenlijk noodzakelijk voor een zekere determinatie, want hij lijkt sterk op het Streepkokerbeertje (*Eilema complana*).

Gerrit laat een foto zien met zijn lichtopstelling in de avond van 17 september op de zeedijk boven Lauwersoog met een mooie zonsondergang op de achtergrond. Later die nacht kwam er mist opzetten. Tot middernacht was er weinig wind met 17 graden, dunne bewolking en was het vochtig. Op dat tijdstip waren er plusminus 30 soorten vlinders op het laken geland. Vanaf 01.00 uur kwam er mist opzetten en die werd steeds dikker. Eerst met lichte wind, later stevig, maar de mist bleef dik en 'vloog' als het ware 'langs'. Op de volgende dia zag je alleen maar het sterke licht van de lamp in een spookachtige omgeving. Er verschenen nieuwe nachtvlinders, maar nu met dauwdruppeltjes op de vleugels, de kop en het lijf. Vele vlinders bleven onder deze curieuze omstandigheid in aantal op het laken afkomen en dat leverde tot 02.45 uur veertig soorten op, waarvan naar schatting circa 75% van alle exemplaren in het laatste 1,5 uur! Er was zelfs een Kolibrievlinder bij het gezelschap. Zie het

onderstaande staatje voor een overzicht. Gerrit vermoedt dat de snelle luchtdrukdaling en ook de windrichting een rol bij dit gebeuren heeft gespeeld.

<i>Triodia sylvina</i>	oranje wortelboorder	1	<i>Gortyna flavago</i>	goudgele boorder	6
<i>Agrius convolvuli</i>	windepijlstartaar	4	<i>Hydraecia micacea</i>	aardappelstengelboorder	1
<i>Macroglossum stellatarum</i>	kolibrievlinder	1	<i>Luperina testacea</i>	gewone grasuil	1
<i>Peribatodes rhomboidaria</i>	taxusspikkelspanner	5	<i>Rhizedra lutosa</i>	herfst-rietboorder	3
<i>Opisthograptis luteolata</i>	hagedoornvlinder	1	<i>Xanthia togata</i>	wilgengouduil	2
<i>Pheosia gnoma</i>	berkenbrandvlerkvlinder	1	<i>Xanthia icteria</i>	gewone gouduil	5
<i>Hyperna proboscidalis</i>	bruine snuituil	1	<i>Agrochola lunosa</i>	maansikkeluil	10
<i>Scoliopteryx libatrix</i>	roesje	2	<i>Agrochola circellaris</i>	bruine herfstuil	2
<i>Laspeyria flexula</i>	bruine sikkeluil	1	<i>Lacanobia oleracea</i>	groente-uil	15
<i>Catocala fraxini</i>	blauw weeskind	1	<i>Mythimna pallens</i>	bleke grasuil	3
<i>Catocala nupta</i>	rood weeskind	2	<i>Mythimna vitellina</i>	zuidelijke grasuil	45
<i>Abrostola triplasia</i>	donker brandnetelkapje	1	<i>Mythimna albipuncta</i>	witstipgrasuil	5
<i>Macdunnoughia confusa</i>	getekende gamma-uil	4	<i>Mythimna l-album</i>	witte-l-uil	40
<i>Autographa gamma</i>	gamma-uil	50	<i>Leucania comma</i>	komma-uil	1
<i>Plusia festucae</i>	goudvenstertje	2	<i>Agrotis segetum</i>	gewone velduil	1
<i>Helicoverpa armigera</i>	katoendaguil	20	<i>Agrotis ipsilon</i>	grote worteluil	15
<i>Caradrina morpheus</i>	morpheusstofuil	1	<i>Noctua pronuba</i>	huismoeder	150
<i>Hoplodrina ambigua</i>	zuidelijke stofuil	1	<i>Noctua fimbriata</i>	breedbandhuismoeder	2
<i>Thalophila matura</i>	geelvleugeluil	3	<i>Noctua janthe</i>	breedbandhuismoeder	5
<i>Phlogophora meticulosa</i>	agaatvlinder	200	<i>Xestia c-nigrum</i>	zwarte-c-uil	30
					644

Op het gebied van de **micronachtvlinders** zijn de volgende waarnemingen in **2023** vermeldenswaardig. Op 2 oktober in Drachten (Hilco Meijer) de zeldzame Agaatlichtmot (*Diasemiopsis ramburialis*). Nieuwe soort voor Friesland en vermoedelijk het 10^e exemplaar in Nederland. Op 8 juli te Drachten (Reinder Wijma) de Zigzaglichtmot (*Vitula serratilineella*). Een zeldzame soort die in 2013 in Drenthe werd ontdekt en sindsdien in het noordoosten van Nederland onregelmatig wordt waargenomen. Eveneens een nieuwe soort voor Friesland. NB: In Amerika is de Zigzaglichtmot een plaag op opgeslagen rozijnen, pruimen, gedroogde appels en andere producten van gedroogd fruit. Op 8 oktober te Opende (Anneke van der Veen) de zeldzame Gehaakte steltmot (*Caloptilia semifascia*). Een nieuwe soort voor Friesland en Noord-Nederland. Op 25 en 30 september te Lauwersoog (Gerrit) de Bleke esdoornsteltmot (*Caloptilia honoratella*). Nieuwe soort voor het Lauwersmeer. Op 10 oktober 2022 vond Gerrit te Lauwersoog mijnen van de Zuidelijke boogbladroller (*Acleris schalleriana*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. Op 23 augustus 2023 vond Gerrit opnieuw mijnen met rupsen en poppen van deze soort die hij vervolgens heeft uitgekweekt. Op 10 oktober te Lauwersoog (Gerrit) de Populierenoogbladroller (*Epinotia maculana*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. Andy Saunders had deze soort al eens in het Gaasterland gevangen. Op 5 september op het Aekingerzand bij Appelscha (Gerrit) de Zwartstreepgrasmot (*Agriphila deliella*). Op 11 augustus te Lauwersoog (Gerrit) de Waddenkaartmot (*Agonopterix curvipunctosa*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. Op 25 september te Lauwersoog (zeedijk) een tapijtmot (*Trichophaga tapetzella*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. De rupsen van de tapijtmot leven van of op dierlijk materiaal, met name in braakballen van vooral de kerkuil. Op 4 augustus te Lauwersoog (Gerrit) de Kraslijnmot (*Pima boisduvaliella*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. Op 18 juni te Lauwersoog (Gerrit) de Zeeuwse boegsprietmot (*Monochroa moyses*). Een nieuwe soort voor Lauwersmeer. Op 8

oktober te Lauwersoog (zeedijk) *Musotima nitidalis*. Een nieuwe soort voor Lauwersmeer en zelfs voor Noord-Nederland. Resultaten voor Lauwersmeer tot en met 2022 > 1191 soorten macro- en micronachtvlinders. In 2023 > 9 nieuwe macrosoorten en 12 nieuwe microsoorten. Totaal nu 1212 soorten, verdeeld in 487 macro's (40%) en 725 micro's (60%). Gerrit heeft 38 keer de lamp aangehad in Lauwersmeer in 2023 en 359 keer daar in z'n totaliteit door de jaren heen.

9. Rondvraag.

Niemand heeft iets voor de rondvraag.

10. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst allen een goede reis naar huis.

Determinatiedag 13 januari 2024 Siep Sinnema

Onze jaarlijkse determinatiedag was dit jaar op zaterdag 13 januari in Hemrik en met 15 deelnemers was de dag goed bezocht. Na de koffie + koek werd begonnen met het op naam brengen van gefotografeerde vlinders door ze met een beamer op het scherm te projecteren. De meeste deelnemers hadden daartoe een USB-stick met foto's bij zich. Handig was, dat met de beamer tegelijk allerlei vlindersites op internet konden worden bekeken, waardoor vergelijking met gelijkende soorten goed mogelijk was. Na de lunch met soep en broodjes werd het determineren tot laat in de middag voortgezet. Het werd duidelijk, dat het gebruik van wetenschappelijke namen soms toch wel handig is. Opmerkelijk was nog een foto van Hessel en Saskia Hoornveld van een Walstrospanner (*Costaconvexa polygrammata*) van Terschelling; de soort was van dat eiland nog niet bekend

Excursies 2024

Zaterdag 18 mei 2024: Compagnonsveld en Compagnonsbossen, middag- en avondexcursie. Aanvang 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: het parkeerterrein gelegen direct ten noorden van de Compagnosbossen, aan de Meester Lokstraat, ten noordoosten van Ravenswoud. Het Amersfoortcoördinaat van deze parkeerplaats is: 222.4-555.0.

Het Compagnonsveld en de Compagnonsbossen liggen aan de zuidkant van het uitgestrekte natuurgebied het Fochtelooerveen. Het Compagnonsveld bestaat uit graslanden, die gedeeltelijk begroeid zijn geraakt met bos, nadat ze vrij recent ingericht zijn als natuur. Ook liggen er een aantal grote waterpartijen in het gebied. Deze (half)open gebieden grenzen aan de Compagnonsbossen, met daarin zowel naald- als loofbos. In het gebied liggen diverse wijken die herinneren aan de hoogveenontginningen. Het gebied is goed vanaf de wandelpaden te verkennen, maar hier en daar kunnen we ook de graslanden in om te zoeken naar dagvlinders en

dagactieve nachtvlinders. Vanaf 14.00 gaan we vanaf de parkeerplaats een wandeling maken in het gebied.

Zoals gebruikelijk gaan we aan het eind van de middag een eenvoudige maaltijd/snack nuttigen (op kosten van de deelnemers zelf), bv. in het nabij gelegen Appelscha.

Hierna komen we terug op de parkeerplaats om nog een korte wandeling te maken, waarbij we op zoek gaan naar geschikte plekken waar we 's avonds de lichtopstellingen neer kunnen zetten. Afhankelijk van de omstandigheden kan een kruiwagen of karretje voor het vervoer van materialen naar de locaties handig zijn.

Contactpersoon:

Gerrit Tuinstra, telefoon 06-13684171, e-mail g.tuinstra14@gmail.com.

Zaterdag 22 juni 2024: middag- en avondexcursie in het Drents-Friese Wold (Oude Willem + Apenpoel). Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Vanaf Drachten de N381 zuidwaarts (in de richting van Emmen) volgen langs Oosterwolde en Appelscha-West. Verlaat bij Appelscha **Zuid** de N381. Direct na de afslag bevindt zich aan de rechterhand een parkeerterreintje voor auto's. De verharde weg grenzend aan de parkeerplaats heet 'Oude Willem'. Dit ligt in het Drents-Friese Wold, een Nationaal (provincie-overschrijdend) Park van grote allure. Het wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Vanaf de parkeerplaats beginnen we aan de middagexcursie westwaarts door het bos richting Aekingerbroek, het brongebied van de Vledder Aa. Daarvandaan wandelen we langs 't Groote Veer en steken de verharde weg ('Oude Willem') over naar de Apenpoel. Ten noorden van de Apenpoel ligt een groot heideterrein en om de Apenpoel heen ligt bos. De Zwarte-l-vlinder (*Arctornis l-nigrum*) komt in dit gebied voor! De vliegtijd van deze zeldzame nachtvlinder is vanaf half mei tot eind juli in één generatie. Ze komen op licht, vooral de mannetjes. Gevangen vlinders vliegen nadat ze weer zijn losgelaten altijd naar de boomtoppen, wat er op lijkt te duiden dat ze daar gewoonlijk rusten. Na afloop van de middagexcursie kunnen we gaan 'snacken' in Appelscha. Er zijn daar meerdere geschikte gelegenheden voor de liefhebbers. 's Avonds kunnen we vanaf dezelfde parkeerplaats, of vanaf een andere locatie een wandeling maken op zoek naar in de schemering actieve vlinders. Ter plekke stellen we dan vast waar we de lichtopstellingen kunnen of willen plaatsen. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn dus noodzakelijk.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Tel. 0516-432414 of 0612138416

Nationale Nachtvlinder Nacht: 5, 6 en 7 juli 2024 Siep Sinnema

Op dit moment is nog niet bekend op welke locaties er aandacht zal worden geschonken aan de Nationale Nachtvlindernacht. Zodra de locaties bekend zijn, zullen deze worden vermeld op onze site (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl) en alle leden zullen via de mail op de hoogte worden gesteld.

Zaterdag 13 juli 2024: Excursie Katlijker Schar middagexcursie. 's Avonds optionele excursie. Aanvang 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: het parkeerterrein voorbij de hoofdingang van het bezoekerscentrum aan de Schoterlandseweg 24a te Katlijk. Vlak voor nummer 28 bevindt zich een inrit naar dit parkeerterrein. Dit is dus niet bij het bezoekerscentrum zelf! Amersfoortcoördinaten van de inrit naar de parkeerplaats: 198.4-550.7.

De middagexcursie staat in het teken van de dagvlinders, de dagactieve nachtvlinders en de micro's. Vanaf 14.00 uur gaan we een wandeling maken in het gebied. We kunnen de gebieden aan beide zijden van de Schoterlandseweg bezoeken, het Katlijker Schar en de Katlijker Heide. In het gebied zijn diverse natuurtypen aanwezig, waaronder schrale graslanden, heide en diverse typen bos en daardoor kunnen we een scala aan soorten te zien krijgen. Een en ander is natuurlijk afhankelijk van de weersomstandigheden en op basis daarvan kunnen we de route van de wandeling bepalen.

Let op: twee opties voor de avondexcursie!

Onderstaande is belangrijk voor de mensen die 's avonds naar de excursie willen komen, dus voor de nachtvlindermensen.

Afhankelijk van de weersomstandigheden, aan het eind van de middag en hoe die op dat moment eruit zien voor de avond, kiezen we op dat moment uit een van de twee volgende opties:

1. We blijven in het Katlijker Schar of
2. we rijden na de middagexcursie en een gezamenlijke snack, in een eetgelegenheid in de omgeving, naar de kust – naar de Peazumer lannen of het Noorderleech! Let wel, dit is uiteraard een flink eind rijden!

Optie twee doen we uitsluitend als de weersomstandigheden voor een dergelijk gebied aan de kust voldoende geschikt zijn. Het gaat hierbij vooral om weinig wind, maar ook de temperatuur is natuurlijk van belang. Het resultaat van een excursie aan de kust is niet per definitie goed, zeker niet als blijkt dat de voorspelde windkracht 1 toch 3 of 4 blijkt te zijn. Daarentegen kunnen we aan de kust juist andere soorten zien dan in het binnenland.

Ben je van plan om te komen naar de avondexcursie, wees dan aanwezig op de middagexcursie en/of neem aan het eind van de middag/begin van de avond (telefonisch) contact op met een van de contactpersonen van deze excursie.

Contactpersonen:

Gerrit Tuinstra, telefoon 06-13684171, e-mail g.tuinstra14@gmail.com en Reinder Wijma, telefoon 06-23035350, e-mail wijmarj@gmail.com.

Zaterdag 3 augustus 2024: Oosterschar middagexcursie. 's Avonds optionele excursie. Aanvang 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: het parkeerterrein aan het einde van de Richard Jungweg (Sint Johannesga). Het Amersfoortcoördinaat van deze parkeerplaats is: 188.0-547.5.

De middagexcursie staat in het teken van de dagvlinders, de dagactieve nachtvlinders en de micro's. Vanaf 14.00 uur gaan we een wandeling maken in het gebied. Vanaf de parkeerplaats zoeken we een geschikte wandelroute over paden en wegen en we kunnen diverse graslanden bezoeken, op zoek naar diverse soorten. Volgens de website van de eigenaar en beheerder van het gebied It Fryske Gea, is het Easterskar een natuurparel! Het is een moerasgebied, met petgaten, graslanden en moerasbos. Het is een gevarieerd gebied en daarmee een leefgebied voor tal van soorten, waaronder vogelsoorten die karakteristiek zijn voor moerassen zoals de roerdomp en de blauwborst. Ook voor reptielen is het gebied van belang. Er leven ringslangen en in ieder geval in het verleden was er ook een populatie adders in het gebied aanwezig.

Let op: twee opties voor de avondexcursie!

Onderstaande is belangrijk voor de mensen die 's avonds naar de excursie willen komen, dus voor de nachtvlindermensen.

Afhankelijk van de weersomstandigheden, aan het eind van de middag en hoe die op dat moment eruit zien voor de avond, kiezen we op dat moment uit een van de twee volgende opties:

1. We blijven in het Oosterschar of
2. we rijden na de middagexcursie en een gezamenlijke snack, in een eetgelegenheid in de omgeving (of onderweg), naar de IJsselmeerkust – naar de Workumerwaard en/of het moerasgebied langs het IJsselmeer ter hoogte van Piaam. Let wel, dit is uiteraard een eind rijden!

Optie twee doen we uitsluitend als de weersomstandigheden voor een dergelijk gebied aan de kust voldoende geschikt zijn. Het gaat hierbij vooral om weinig wind, maar ook de temperatuur is natuurlijk van belang. Het resultaat van een excursie aan de kust is niet per definitie goed, zeker niet als blijkt dat de voorspelde windkracht 1 toch 3 of 4 blijkt te zijn. Daarentegen kunnen we aan de kust juist andere soorten zien dan in het binnenland.

Let op: dit soort gebieden zijn niet voor iedereen 'weggelegd' om er te nachtvlinderen en daarmee wordt bedoeld op de mogelijke aanwezigheid van muggen! Zeker bij de weersomstandigheden die we graag willen hebben (weinig wind en een hoge temperatuur) kunnen er zeer grote hoeveelheden muggen op de vlinderlampen afkomen!

Ben je van plan om te komen naar de avondexcursie, wees dan aanwezig op de middagexcursie en/of neem aan het eind van de middag/begin van de avond (telefonisch) contact op met een van de contactpersonen van deze excursie.

Contactpersonen:

Gerrit Tuinstra, telefoon 06-13684171, e-mail g.tuinstra14@gmail.com en Reinder Wijma, telefoon 06-23035350, e-mail wijmarj@gmail.com.

Rupsen- en bladmijnenexcursie Siep Sinnema

Deze excursie zal in het najaar plaatsvinden; de datum en locatie zullen tijdig via onze site (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl) worden bekendgemaakt en alle leden zullen via de mail op de hoogte worden gesteld

Hans Bijl ontving de Frater Willibrordus Prijs

Reinie Piersma

Op zondagmorgen werd in het radio-programma Vroege Vogels, waar ik al heel lang naar luister, aan Hans Bijl de Frater Willibrordus Prijs uitgereikt. De prijs is vernoemd naar Frater Willibrordus. Van af het begin van de Fenolijn, waar je leuke waarnemingen kunt melden, was hij één van de vaste bellers. Hij was gefascineerd door de natuur en vooral de fenologie: de leer van de eerstelingen in de natuur.

Uit de vele inzendingen werden door de jury, bestaande uit Arnold van Vliet van de Natuurkalender van Wageningen Universiteit, schrijfster Bibi Dumon Tak en Vroege Vogels samensteller Daniel Gulpers zeven genomineerden getrokken die in aanmerking kwamen voor de prijs. Eén van de genomineerden was Hans Bijl uit Drachten, een bekende bij de Vlinderwerkgroep Fryslân. Wat hij had ingesproken was: dat er op een avond bij hem op het raam werd getikt. Het was de overbuurvrouw die vroeg of hij even bij haar in de tuin wilde komen kijken want er waren heel veel vlinders op de bloeiende planten. Allemaal Gamma-uiltjes! Terug in zijn eigen tuin ook daar tientallen. Waarschijnlijk een massale trek van deze nachtvlinders.

Het oordeel van de jury over de inzending was: alles klopte: de bijzondere waarneming, het paste in de natuurkalender, en er zat een mooi verhaal in, ook omdat het 's avonds was.

Hans Bijl ontving als prijs een aquarel van Erik van Ommen waarop Gamma-uiltjes staan afgebeeld. Hij nam de prijs ontroerd in ontvangst.

Hierbij feliciteren wij hem van harte met deze bijzondere prijs.

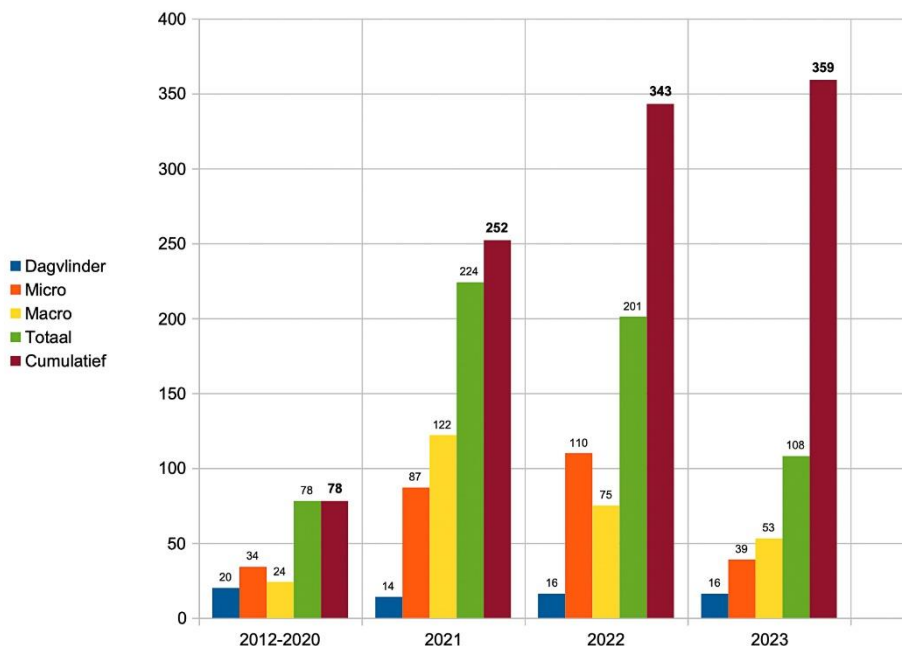
Dag- en Nachtvinders in het Bos van Pylkwier in 2022 & 2023

Jaap Schelvis

In 2022 en 2023 heb ik door persoonlijk omstandigheden (met name drukte door het begeleiden van meer buitenlandse reizen) relatief weinig aandacht kunnen besteden aan het inventariseren van de dag- en nachtvinders in het bos van Pylkwier.

Desondanks heb ik nog meer dan 100 nieuwe soorten kunnen vaststellen gedurende deze twee seizoenen waarmee het totaal aantal soorten vlinders van Pylkwier is toegenomen van 252 op 31 december 2021 tot 359 soorten aan het einde van 2023.

Het merendeel van deze nieuwe soorten betrof micronachtvlinders waarvan 71 soorten konden worden toegevoegd aan de soortenlijst van Pylkwier. Van de macronachtvlinders konden 'slechts' 35 nieuwe soorten worden genoteerd en tot slot was het Boomblauwtje een dagvlinder die ik tot en met 2021 nog niet in het Bos van Pylkwier had waargenomen.

Afb. 1 Aantallen micro- en macronachtvlinders, totaal aantal nachtvinders, dagvlinders en cumulatief aantal vlinders door mij gezien in Pylkwier van 2012 t/m 2023.

Micronachtvlinders

Met name in 2022 heb ik flink wat nieuwe micronachtvlinders kunnen vaststellen. Een belangrijk hulpmiddel daarbij waren twee boekjes: "Micro-moth Field Tips – A Guide to Finding the Early Stages in Lancashire and Cheshire Vol. 1&2" geschreven door Ben Smart. Hoewel de titel doet vermoeden dat de boekjes vooral nuttig zijn in Noord-Engeland bleek dat zeker niet het geval.

Zo vond ik al op 6 januari 2022 een cocon van een micronachtvlinder bij het afzoeken van de kale takken van Sleedoorn. De cocon van 6 januari leek uiterlijk veel op die van de Eikenooglapmot die zoals de naam al suggereert normaal gesproken Eik als waardplant gebruikt. Om zekerheid te krijgen over de determinatie heb ik de cocon uitgekweekt en 10 februari bleek er wel degelijk een Eikenooglapmot uit te sluipen. De determinatie werd bevestigd door Tymo Muus die mij ook vertelde dat deze soort wel vaker op Sleedoorn is te vinden. Overigens vond ik in februari 2022 alsnog enkele cocons van Eikenooglapmot op Eik. (Afb.2)

Afb. 2 Van boven naar beneden:
Eikenooglapmot (*Bucculatrix ulmella*)
cocon op Sleedoorn, lege pop steekt uit
de cocon, uitgeslopen imago.

Afb. 3 Van boven naar beneden:
Wilgenroosjesboorder (*Mompha
jurassicella*) uitsluip-opening, cocon in
doorgesneden stengel, lege pop uit cocon.

Een lichtgekleurde cocon van een millimeter of 5 is nog redelijk eenvoudig te vinden op donkere kale takken. Het wordt pas echt een uitdaging om die soorten te vinden die feitelijk hun hele ontwikkeling tot vlinder volbrengen binnen in een plant. Vaak is er dan alleen een zeer kleine uitsluitopening zichtbaar. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Wilgenroosjesboorder (Afb. 3) een micronachtvlindertje dat voor de ontwikkeling van de larve volledig afhankelijk is van het Harig Wilgenroosje. Deze soort werd pas in 2005 in Drachten voor het eerst in Nederland vastgesteld, maar is inmiddels vrij algemeen en kan nu verspreid over het land worden waargenomen op plaatsen waar veel Harig Wilgenroosje groeit zoals in het Bos van Pylkwier.

Een andere soort met een vergelijkbare levenswijze betreft het Groot Platlijfje. Ook van deze soort heb ik nog nooit het vlindertje gezien in het Bos van Pylkwier. Toch kon het voorkomen worden bevestigd door de vondst van een geparasiteerde rups in een stengel van Berenklaauw. (Afb. 4)

Afb. 4 Van links naar rechts: Groot Platlijfje (*Depressaria radiella*) uitsluitopening in Berenklaauw, rups in doorsgesneden stengel, geparasiteerde rest van rups.

Een laatste interessante groep die officieel tot de micronachtvlinders behoren hoewel ze vaak worden opgenomen in veldgidsen voor macronachtvlinders betreft de Sesiidae. Wespvlinders worden niet aangetrokken door licht of smeer. De meest praktische methode om ze te inventariseren is met behulp van synthetische seks-feromonen (lokstoffen). In 2022 heb ik een aantal feromonen

Afb. 5 Wilgenwespvlinder (*Synanthedon formicaeformis*) in feromoonval 23 mei 2022.

uitgeprobeerd in het bos van Pylkwier en op 23 mei resulteerde dit in de vangst van de Wilgenwespvler (Afb. 5).

Dagvlinders

In 2022 heb ik twaalf keer de route voor het meetnet dagvlinders gelopen tussen 24 maart en 12 september. Tijdens deze inventarisaties werden in totaal 164 waarnemingen van 15 verschillende soorten dagvlinders gedaan. Dit betrof grotendeels dezelfde algemene soorten die ook al in eerdere jaren werden vastgesteld. Alleen het Boomblauwtje had ik nog niet eerder waargenomen tijdens de tellingen voor het meetnet. Van deze soort werd zowel in mei als in augustus 1 exemplaar gezien. Verder viel op dat van vrijwel alle soorten lagere aantallen werden gezien dan in 2020 en 2021. Alleen het Bont Zandoogje had een relatief goed jaar, maar de aantallen van bijvoorbeeld Landkaartje en Oranjetipje waren met respectievelijk 1 en 7 individuen veel lager dan in 2020 en 2021.

Ook 2023 was zowel landelijk als ook in het bos van Pylkwier een slecht vlinderjaar met van vrijwel alle soorten lagere aantallen dan voorheen. Voor een deel valt dit te verklaren door het record natte jaar, maar het sluit ook aan bij een langjarige neerwaartse trend in de Nederlandse dagvlinderfauna.

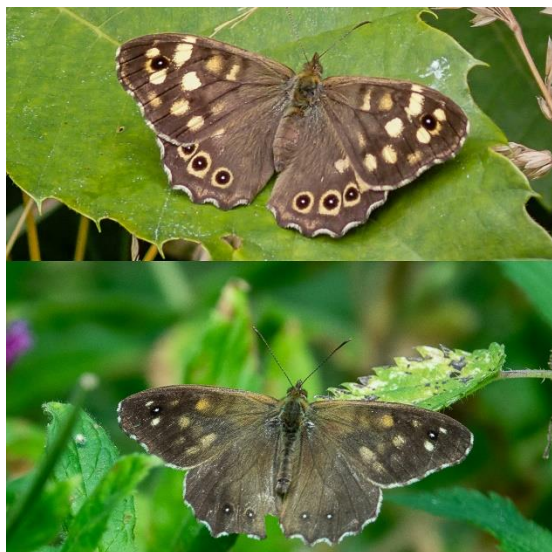

Afb. 6 Het extreem natte jaar 2023 resulteerde in dramatisch lage aantallen van het Hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*), een van de meest droogte-minnende Nederlandse dagvlinders 23 mei 2022.

Tijdens het monitoren van de dagvlinders voor het meetnet mogen ook een aantal algemene dag-actieve nachtvlindersoorten worden geteld. Hierdoor viel op dat de telling van 10 juli 2023 samenviel met een ook landelijk vastgestelde invasie van de Gamma-uil. Van deze algemene trekvlinder uit het Middellands Zeegebied had ik tot nu toe tijdens mijn dagvlinderoute steeds 1 of hoogstens 2 individuen waargenomen. Echter op 10 juli zag ik maar liefst 36 Gamma-uilen.

Op 1 september 2022 zag ik tijdens het uitlaten van mijn hondje een afwijkend Bont Zandoogje vliegen.

Met behulp van de website <https://www.ukbutterflies.co.uk/aberrations.php> lukte het om vast te stellen dat het een bekende kleurvariant betrof met de naam 'Saturation'. Hierbij is het aantal en de intensiteit van de oogvlekken sterk verminderd. (Afb. 7)

Afb. 7 Bont Zandoogje (*Pararge aegeria*), boven normaal exemplaar, onder kleurvariant Saturation 1 september 2022.

Macronachtvlinders

In 2022 en 2023 samen heb ik in totaal slechts 7 x met lamp, laken en generator in Pylkwier gestaan tussen 12 maart 2022 en 6 september 2023. Er werd op 4 verschillende plekken in het gebied 'gelicht', waarbij ook nu weer de hoogste aantallen werden gezien op de meest centrale locatie. Naast de lichtopstelling werden er nog nachtvlinders vastgesteld door min of meer 'toevallige' vondsten van rupsen of volwassen vlinders. Ook werd er op sommige avonden gesmeerd waardoor er nog extra soorten konden worden waargenomen.

Een aantal opvallende soorten die in 2022 of 2023 voor het eerst konden worden vastgesteld waren:

Buxusmot; Er groeit weliswaar geen Buxus in het gebied, maar is de soort zo algemeen in de omliggende bebouwing en komt zo sterk op licht af dat er op sommige avonden tot wel 100 exemplaren op het laken zaten.

Eikenprocessierupsvlinder; Een andere nieuwkomer die de laatste jaren steeds vaker wordt gezien. In het bos van Pylkwier zelf heb ik geen rupsennesten waargenomen, maar wel in de nabije omgeving en het is bekend dat met name de zwervende mannetjes vrijwel overal kunnen worden gevonden.

Witte Eenstaart; Een niet zo algemene soort die lang niet overal in Nederland kan worden gevonden. In rust hebben de vlindertjes een opvallende gelijkenis met een vogelpoepje.

Turkse Uil; tegenwoordig een vrij algemene trekvlinder die sinds 1976 vooral in het zuidwesten van Nederland wordt waargenomen.

Zwart Weeskind; Nog een soort die zich steeds meer uitbreidt over het land maar in de vorige eeuw vrijwel alleen in Zuid-Limburg werd gevonden.

In totaal werden met de boven beschreven methodes in 2022 en 2023 meer dan 230 soorten vastgesteld. Het totaal aantal nachtvlinders in Pylkwier tot en met 2023 komt daarmee op 338 soorten. Van zo veel mogelijk soorten probeer ik nog steeds foto's

te maken van diverse ontwikkelingsstadia. Tot en met 2023 resulteerde dat in 3 foto van eitjes, 62 soorten rupsen of blad mijnen, 16 poppen van nachtvlinders en 273 imago's.

Afb. 8 Zes eitjes van de Bruine eenstaart (*Drepana curvatula*) 7 oktober 2022.

Van de dag- en nachtvlinders samen zijn er nu in het bos van Pylkwier door mij 358 soorten vastgesteld. Daar kunnen wellicht nog een paar soorten dagvlinders aan worden toegevoegd zoals bijvoorbeeld de Koninginnepage of Kleine Parelmoervlinder maar dat zullen dan toevalstreffers betreffen. Bij de nachtvlinders

Afb. 9 Turkse Uil (*Chrysodeixis chalcites*) 25 augustus 2022.

Afb. 10 Zwart Weeskind (*Mormo maura*) op smear 30 augustus 2023.

kunnen zeker nog meer extra soorten worden aangetoond. Hoeveel het er precies zullen worden valt niet te zeggen, maar een streefaantal van 500 soorten lijkt niet onrealistisch. De vraag is dan vooral wanneer dit bereikt zal worden en hoeveel nieuwe soorten al in 2024 kunnen worden toegevoegd.

Afb. 11 Witte Eenstaart (*Cilix glaucata*) 22 augustus 2023.

Afb. 12 Geelschouder-spanner (*Ennomos alniaria*) 2 augustus 2022.

Foto's bij dit artikel: Jaap Schelvis

Binnen of buiten de val? Freek Nijland

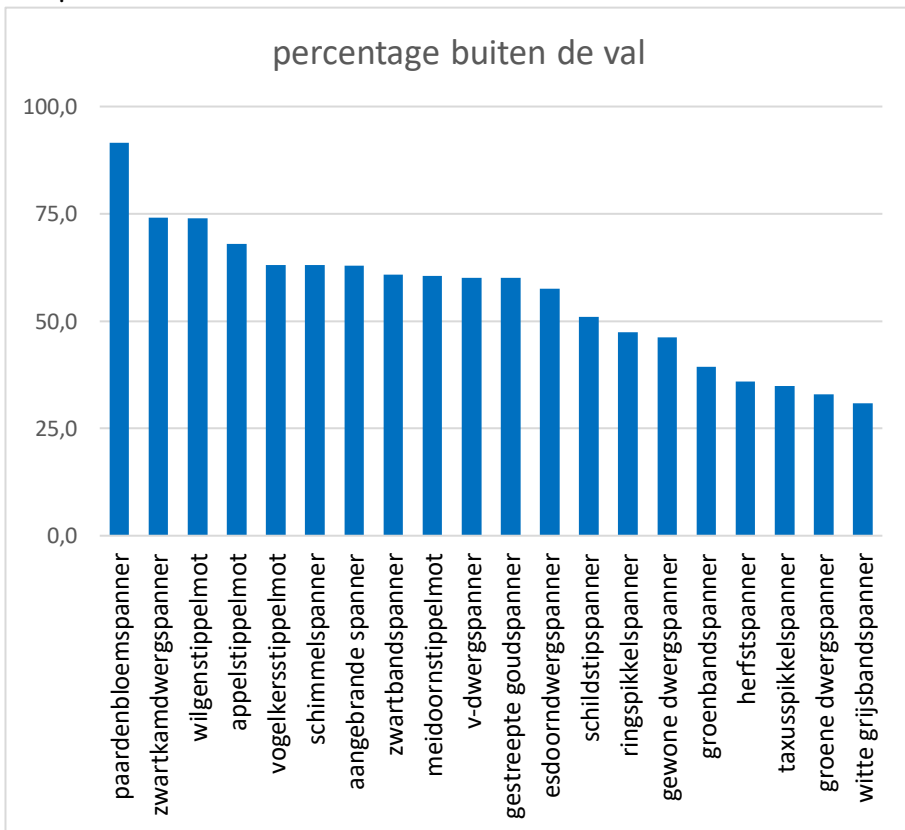
Enkele jaren geleden vroeg de Vlinderstichting aan de deelnemers van het Nachtvlindermeetnet om te noteren of de vlinders in of buiten de vlinderval werden aangetroffen. Dat leek mij interessant. Dat bleek inderdaad het geval. In de periode

2021-2023 heb ik ca. 28.000 vlinders gevangen. Maar liefst 22% daarvan werd buiten de val aangetroffen. De val bevindt zich onder een afdak in een soort nis (foto). Dat heeft het voordeel dat de vlinders die buiten de val zijn neergestreken op de wanden goed zichtbaar zijn. Zeker bij micro's, met name stippelmotten, is dat een voordeel. In het kolomdiagram zijn de 20 soorten

weergegeven die het meest buiten de val zijn aangetroffen. Zeer opvallend is dat daar geen enkele uil bij zit. De eerste uil (gamma-uil) staat pas op de 38^e plaats met 11% buiten de val. Van de huismoeder is minder dan 1% buiten de val waargenomen. Uit eigen ervaring weet je dat de meeste uilen ver de val induiken en in de holtes van de eierdozen gaan zitten.

Het zijn vooral spanners en stippelmotten die in groten getale buiten de val bivakkeren. Aan kop staan de paardenbloemspanner met 91%, de zwartkamdwergspanner met 74% en de wilgenstippelmot met 74% buiten de val. Mogelijk zijn die percentages voor vallen in het open veld kleiner omdat de vlinders buiten de val minder goed waarneembaar zijn of omdat de vlinders daar eerder de val in duiken. Hoe dan ook interessante gegevens over het gedrag van nachtvlinders. Voor een meetnet heeft dit waarschijnlijk geen grote consequenties aangezien het daar gaat om de veranderingen van jaar op jaar. Het onderstreept wel het belang om de plaatsing van de val elk jaar zo weinig mogelijk te veranderen.

Bruinkopdominomot (*Oegoconia novimundi*)

Er zijn drie soorten *Oegoconia* bekend in Nederland. De Witte dominomot (*Oegoconia deauratella*) is een algemene soort, die ik zelf in 2018 in mijn achtertuin in Sneek heb gevangen, gedetermineerd door Gerrit Tuinstra met genitaalpreparaat.

De tweede soort is de Zwaveldominomot (*Oegoconia caradja*), een zeer zeldzame soort. Vorig jaar op 19 juli had ik weer een dominomot in de lichtval, ook in mijn achtertuin. Deze leek iets anders, dus heb ik de vlinder gefotografeerd en verzameld voor determinatie. Het was leuk te horen van Gerrit dat de vlinder van 2023 de derde soort *Oegoconia* was, namelijk de Bruinkopdominomot

(*Oegoconia novimundi*).

Dit is een nieuwkomer in Nederland!

Bruinkopdominomot

(*Oegoconia novimundi*).

Guldenroedevodermot (*Platyptilia calodactyla*)

De laatste jaren heb ik twee nieuwe vedermotten gevangen hier in Sneek. In 2021 had ik tussen 7 juli en 9 juli drie keer de Hoefbladvedermot (*Platyptilia gonodactyla*) in de lichtval. Dit is geen verrassing, want hoefblad groeit hier in groten getale langs het water in Sneek. In 2023 op 27 juni had ik ook een dergelijke vedermot, maar deze leek iets anders. Voor de zekerheid werd ook deze vlinder gefotografeerd en

verzameld. Gerrit heeft deze ook op basis van het genitaal gedetermineerd.

Inderdaad was het wat anders: Guldenroedevodermot (*Platyptilia calodactyla*), een nieuwe micro soort voor mij.

Guldenroedevodermot (*Platyptilia calodactyla*).

Schijnbiesbladroller (*Bactra lacteana*)

Op 4 augustus 2023 ging ik langs de IJsselmeerkust naar Molkwerum. Naast Molkwerum is een klein gebied van Staatsbosbeheer: Skûlenboarch. Met de grote 400 watt HPL lamp stond ik midden in het riet. Helaas had ik binnen 30 minuten duizenden muggen op het laken, maar tussen de muggen zaten ook drie micro's van het genus *Bactra*. De *Bactra*-soorten zijn van de familie Tortricidae (bladrollers). De vijf verschillende soorten *Bactra* zijn moeilijk te determineren. Twee van de vlinders waren zeker Gewone biesbladroller (*Bactra lancealana*). Deze soort is zeer algemeen en overal te vinden. Maar de andere was iets kleiner. Was dit Schijnbiesbladroller (*Bactra lacteana*)? Voor de zekerheid heb ik foto's gemaakt en de vlinder bewaard voor determinatie. Ik had gelijk en hoorde van Gerrit dat het

inderdaad *Bactra lacteana* was. Hij heeft de vlinder met genitaalpreparaat gedetermineerd.

Schijnbiesbladroller (*Bactra lacteana*).

Ik wil graag Gerrit Tuinstra bedanken voor de determinaties van mijn moeilijke macro- en micronachtvlinders van 2023.

Foto's bij dit artikel: Andy Saunders

De tropische nachtvlinder *Hippurartia judith* Judith Bouma-Litjens

Deze bijdrage van mij is speciaal geschreven voor enkele leden van de Vlinderwerkgroep Friesland die de grote eer kregen om naar een vlinder te worden vernoemd. Bijvoorbeeld als gevolg van een (eigen) ontdekking van een nieuwe soort of ondersoort. Heel bijzonder!!!

Voor mij dan ook speciaal dat ik, zonder ooit bovengenoemde vlinder gezien te hebben, toch mijn naam aantref in de orde van de Lepidoptera. Ik verwacht overigens ook niet dat ik ooit een vlinder ontdek die ik zelf mijn naam mag geven. Dus dit moet volstaan.

Het betreft een vlinder uit de familie van de Spinneruilen (Erebidae) in de onderfamilie van de Beervlinders (Arctiinae). De betreffende vlindersoort komt voor in Afrika (Ghana, Congo, Kameroen en Togo). De eerste waarneming deed Dr. M. Fontaine in maart 1957 in Congo. De wetenschappelijke naam is voor de eerste keer

geldig gepubliceerd door Sergius G. Kiriakoff (Sergej Gregori Kirjakov) in 1959. Het eerst ontdekte exemplaar was een mannetje. Maar waar een mannetje is, zal een vrouwtje zijn dacht hij waarschijnlijk, want hoe kom je anders op de naam Judith? Sergius is geboren in de Sovjet-Unie in 1898 en overleden in 1984 in Gent. Studeerde exacte wetenschappen in Oekraïne. Na de Eerste Wereldoorlog stuurden zijn ouders hem naar België. Daar studeerde hij economie aan de Hogeschool te

Gent. Vervolgens ging hij daar werken als curator bij het zoölogisch museum. In 1956 promoveerde hij in de zoölogie. In 1964 werd hij professor aan de Universiteit van Gent en deed veel onderzoek naar vlinders. Hij gaf les in de entomologie tot 1982. Tijdens zijn leven beschreef Kiriakoff meer dan 600 nieuwe taxa.

Hippurarctia judith

Afbeelding boven:
Afromoths.net

Afbeelding beneden:
Foto: Gerard Bergsma,
Ghana 2010

De nachtvlinder *Hippurarctia judith* heeft voornamelijk rode ondervleugels, maar kan ook voorkomen met gele ondervleugels.

Hoe kom ik nou terecht in dit verhaal? Gerard Bergsma vertelde het mij onlangs. Ik ben er ook ingedoken, maar foto's van levende exemplaren vinden lijkt schier onmogelijk. Gerard heeft me echter enkele foto's van de soort toegestuurd. Een eerste foto maakte hij in Ghana in 2010, de andere eveneens in Ghana in 2014.

Met dank voor de leuke tip en het opzoeken door Gerard tussen zijn duizenden foto's. Maar wie was nou die Judith!? Zo lang geleden, in mijn ogen, is het nog niet geleden dat deze beste man overleed. Niets te vinden over zijn familie. Misschien een vriendin, zijn vrouw, een dochter die ook de naam Judith mocht dragen? Ik ben er niet achter gekomen.

Vlinderpostzegels Judith Bouma - Litjens

PostNL brengt regelmatig mooie vellen postzegels uit over een onderwerp uit de natuur. De serie heet dan ook *Beleef de natuur*. Nu is een paar jaar het Caribisch gebied aan de beurt. Tegenwoordig zijn ansichtkaarten al erg prijzig en de postzegel maakt het nog minder aantrekkelijk. Maar, ik ben iemand die toch altijd nog graag een kaartje stuurt en met deze bedragen mag de postzegel toch ook meer zijn dan saai. Deze postzegels, vlinders van Bonaire, zijn sinds 12 februari jongstleden te koop. Een vel met tien postzegels met de waarde aanduiding 1, kost maar liefst € 10,90 (nee, ik heb geen aandelen).

Ik licht er even eentje uit, waar bij de foto de tekst staat: *'t Is geen taseren, maar 't kan knap knetteren tussen die cracker-mannetjes (Hamadryas feronia)*.

Wanneer een vlinder dichterbij komt, vliegt het mannetje op en maakt een bijzonder krakend geluid, vermoedelijk veroorzaakt door een paar staven op de buik.

Dagvlinders Bonaire

Zo heeft elke afbeelding een bijzondere tekst ernaast staan.

Van alle beschreven vlindersoorten wereldwijd, zo'n 160.000, komen er zo'n 265 voor in het Caribisch gebied.

Dagvlinders Bonaire:
detail *Hamadryas feronia*

Onderzoek naar de kleurvorming van vlindervleugels Gerard Bergsma

Op 27 januari 2008 was ik op een bijeenkomst van de Nederlandse Entomologische Vereniging Afdeling Noord in de Natuurij te Drachten. Daar hield Doekele Stavenga, hoogleraar neurobiofysica aan de Rijksuniversiteit Groningen, een lezing over 'kleurvorming bij vlindervleugels'. De kleuren van vlindervleugels worden bepaald door optische eigenschappen van de vleugelschubben. Onderzoek heeft uitgewezen, dat de praktijk van het kleurvormingsproces vele malen ingewikkelder is dan was verondersteld. Het gaat om combinaties van golfengteafhankelijke lichtverstrooiing, absorptie en iridescentie, waarbij de combinaties karakteristiek

zijn voor de soort en het geslacht van vlinders. De kleur van de schubben wordt normaliter bepaald door pigmenten (pigmentkorrels). De schubben hebben feitelijk fotonische eigenschappen. De schubstructuren (met richels, dwarsribben en soms kralen) in de vlindervleugels absorberen of verstrooien invallend licht, waarbij er ook sprake is van wisselwerking tussen laagjes materiaal en het licht (interferentie). Vele vlindersoorten hebben dek- en grondschubben met ‘kerstboomachtige’ multilaagstructuren, waarmee niet alleen de prachtige kleuren worden gerealiseerd, maar ook contrastlijnen en andere markeringspunten op de vleugels die herkenning door de soortgenoten moeten bevorderen. De schubben bevinden zich zowel aan de bovenzijde als aan de onderzijde van de vleugels. Vlinders van de Witjes-familie (*Pieridae*) zijn een aantrekkelijke doelgroep voor de onderzoekers, omdat hun methodes van kleuring relatief eenvoudig zijn in vergelijking met de vaak complexe (en nog steeds niet goed begrepen) optische kleurschakeringen (pigmentatie), die men tegenkomt bij de Parelmoervlinders, Vossen, Weerschijnvlinders, IJsvogelvlinders en bepaalde Zandoogjes (*Nymphalidae*), maar ook bij de Grote pages (*Papilionidae*), de Vuurvlinders, de Kleine pages, de Blauwtjes (*Lycaenidae*) waarvan de laatste twee families uitgerust zijn met schubben met fotonische kristaleigenschappen. Aangezien het menselijk oog geen licht in het ultraviolette (UV) deel van het spectrum kan zien, nemen wij door de terugkaatsing van licht (door de schubben in de vlindervleugels) in de golflengte van het voor de mens zichtbare deel van het spectrum de kleuren van de vlinders waar. Vlinders daarentegen zien, net zoals alle andere insecten, goed in de UV-bandbreedte en zijn daardoor wél in staat om de lage UV-weerkaatsing te detecteren met als gevolg, dat zij voor de mens onzichtbare kleurpatronen op vleugels van andere vlinders waarnemen. De kleuren die vlinders zien, hangen af van de aanwezigheid van bepaalde typen pigment in de vleugels van hun soortgenoten. Er zijn pigmenten die niet alleen ultraviolet (UV) licht absorberen, maar dit bijvoorbeeld ook doen in de blauwe, groene en gele bandbreedte van het (voor de mens) zichtbare spectrum. Het mannetje van het Oranjetipje heeft in de tippen van zijn bovenvleugels een totaal ander pigment dan in de rest van zijn vleugels, waardoor (als gevolg van absorptie van bepaald kortegolflicht en reflectie van het overige licht) **daar** de voor de mens fel oranje kleur zichtbaar is. Weerschijnvlinders hanteren weer een andere reflectietechniek (iridescentie); denk maar aan het feit, dat zij ‘van kleur veranderen’ wanneer je langzaam om de vlinder heen loopt en hem onder andere invalshoeken bekijkt. De praktijk van dit alles is echter nog veel ingewikkelder dan hierboven geschetst. Mannetjesvlinders en vrouwtjesvlinders hebben sekse-afhankelijke kleuren. De reflecterende schubben en de kleurschakeringen van elkanders vleugels moeten ervoor zorgen, dat de vlindersoorten elkaar kunnen herkennen; dat is uiteraard de primaire functie van dit fenomenale, ingenieuze en complexe systeem van schubben en pigmenten. Maar ook gebruiken vlinders hun kleuren om zich (onder bepaalde omstandigheden) onzichtbaar te maken, bijvoorbeeld met de vleugels open of dicht (camouflage- of ‘stealth’-techniek) of om te waarschuwen (felle kleuren en/of schijnogen). Morpho’s reflecteren op spectaculaire wijze blauwe

kleuren; iemand die Morpho's heeft zien vliegen op zonnige plekken in het oerwoud weet wat hiermee wordt bedoeld; de blauwe vonken spatten onder invallend zonlicht letterlijk van de vleugels af. Citroenvlinders doen aan lichtverstrooiing (voornamelijk geel en groen). Het door Dagnauwogen gebruikte pigment absorbeert geen rode kleuren, waardoor wij die dus wél waarnemen. Natuur = ultieme variabiliteit. Voor het onderzoek naar kleurvorming van vlindervleugels maakte men o.a. gebruik van elektronenmicroscopen en fiber-optische spectrometers. De Colombiaanse natuurkundige Marco Antonio Giraldo is op dit onderzoek gepromoveerd aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Hij heeft een gedetailleerd proefschrift geschreven wat te vinden is op de volgende website: <http://irs.uib.rug.nl/ppn/304871559>

Bronvermelding:

Giraldo, M.A. 2007. Butterfly wing scales - pigmentation and structural properties. Stavenga, D.G., Leertouwer, H.L. 2007. Colourful butterfly wings: scale stacks, iridescence and sexual dichromatism of Pieridae. *Entomologische berichten E.B.* 67 (5) oktober 2007

Mutaties ledenlijst

Afmelding als lid:

De heer H.D. Goslinga
Gytsjerk

Afmelding als lid:

De heer J. Leertouwer
Harlingen

Overleden:

De heer W.J. Knopperts
Gorredijk

Op donderdagavond 18 april geeft Kars Veling een lezing op onze Voorjaarsbijeenkomst.

Op 15 mei is Kars alweer actief in Friesland. IVN Ooststellingwerf organiseert dan een lezing over “Vlinders en libellen in een veranderend klimaat”

ivn natuur educatie

IVN Ooststellingwerf

LEZING "VLINDERS EN LIBELLEN IN EEN VERANDEREND KLIMAAT" DOOR KARS VELING

15 MEI 2024

AANVANG 19:30 UUR ZAAL OPEN 18:00 UUR

BIOSINTRUIM ECOMUNITYPARK S OOSTERWOLDE

AANMELDEN VIA IVN.OOSTSTELLINGWERF.NL OF COM

15 MEI 2024

AANVANG 19:30 UUR ZAAL OPEN 18:00 UUR

BIOSINTRUIM ECOMUNITYPARK S OOSTERWOLDE

AANMELDEN VIA IVN.OOSTSTELLINGWERF.NL OF COM

We kunnen er niet meer omheen, we hebben te maken met een sterke verandering in het klimaat. Dat wordt wel opwarming genoemd en dat is ook een van de dingen die speelt, maar klimaatverandering is veel meer. Vooral de extreme weersomstandigheden hebben grote gevolgen. De recente extreem warme en droge zomers maken dat extra duidelijk. De natuur heeft daar natuurlijk ook mee te maken en zal daarop moeten reageren. Dat gebeurt natuurlijk ook voor de vlinders en libellen. Het verschijnen van zeldzame soorten vlinders in onze omgeving is daar maar een element van. Die invloed speelt op allerlei manieren, voor de hand liggend, maar ook heel ingewikkeld en paradoxaal, zo hebben soorten te maken met verdinking door verdroging en krijgen anderen het te koud door de opwarming. Willt u hier meer over horen, kom dan naar de lezing "Vlinders en libellen in een veranderend klimaat" door Kars Veling van de Vlinderstichting.

Kars Veling is projectleider bij de Vlinderstichting in Wageningen en houdt zich daar al meer dan 30 jaar bezig met onderzoek naar vlinders en libellen, maar is ook actief binnen de communicatie afdeling en is woordvoerder van de Vlinderstichting.

Afdelingsleden vrije toegang niet leden betalen €5,-

Noteer deze data in uw agenda!

Donderdag 18 april	Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 20.00 uur.
Zaterdag 18 mei	Excursie Compagnonsveld en Compagnonsbossen
Weekend 7 t/m zo 9 juni	Excursie secties Ter Haar en Snellen (NEV) in Zeeland
Zaterdag 22 juni 2024	Excursie Drents-Friese Wold
Weekend 5,6 en 7 juli	Nationale Nachtvlinder Nacht
Zaterdag 13 juli	Excursie Katlijker Schar en/of Noorderleech
Zaterdag 3 augustus	Excursie Oosterschar en/of Workumerwaard

